Krzysztof Ościłowski

Niniejsze opracowanie jest częścią artykułu opublikowanego w Roczniku Ostrowskim nr 10. Rok 2024, pod tytułem „Oddział Powiatowy Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Ostrowi Mazowieckiej oraz Punkt Etapowy w Małkini w kształtowaniu powojennej rzeczywistości w latach 1945-1948".

Punkt Etapowy (PE) w Małkini jako część struktur Państwowego Urzędu Repatriacyjnego (PUR) w kształtowaniu powojennej rzeczywistości w latach 1945-1948

Pierwsze lata powojennej rzeczywistości to m.in. niespotykane dotąd w naszej historii masowe procesy migracyjne i działania wielkiej machiny przesiedleńczo-osadniczej, której organami wykonawczymi były struktury Państwowego Urzędu Repatriacyjnego (PUR). Historia Powiatowego Oddziału Państwowego Urzędu Repatriacyjnego (PUR) w Ostrowi Mazowieckiej i jego części operacyjnej, czyli Punktu Etapowego w Małkini, a także dwóch podległych agend tj. Inspektoratów Rejonowych Osadnictwa w Ostrołęce i w Radzyminie, to zaledwie niewielki procent całości działań tych struktur. W obliczu zbliżającej się akcji przesiedleńczej ze wschodu powołany został PUR do życia jesienią 1944 roku Dekretem PKWN z 7 października i niemal natychmiast przystąpił do realizacji swoich zadań[1]. W myśl art. 2 dekretu zadania te były następujące:

- organizacja repatriacji ludności z obszarów innych państw na terytorium państwa polskiego;
- regulowanie planowego napływu repatriantów;
- opieka sanitarno-żywnościowa podczas przeprowadzania repatriacji;
- planowe rozmieszczenie repatriantów i organizowanie ich osadnictwa na ziemiach polskich;
- prowadzenie akcji pomocy repatriantom w zakresie gospodarczej odbudowy warsztatów pracy;
- popieranie zrzeszeń i instytucji społecznych za granicą, o ile ich celem jest niesienie pomocy i opieka nad repatriantami.

Po zakończeniu działań wojennych na ziemiach polskich, zadania PUR uległy poważnemu rozszerzeniu. Zgodnie z zapisami dekretu z 7.05.1945 r. obok repatriacji ze wschodu, PUR przystąpił także, do repatriacji z Zachodu i Południa oraz do kierowania ruchem przesiedleńców z Ziem Dawnych (nazywanych też centralnymi lub starymi) na Ziemie Odzyskane[2]. PUR nie odpowiadał za wszystko, jednak poprzez swoją coraz sprawniejszą działalność włączany był coraz szerzej w procesy przesiedlania i zagospodarowywania Ziem Odzyskanych i często wyręczał działalność innych organów administracji państwowej[3].

Siedzibą Zarządu Centralnego PUR początkowo był Lublin, a od dnia 21.02.1945 r. siedzibę ZC PUR przeniesiono do Łodzi, na ul. Piotrkowską 29[4]. Jego struktura była trójszczeblowa. Początkowo na poziomie powiatów funkcjonowały na ziemiach centralnych Inspektoraty Rejonowe Osadnictwa. Od dnia 13.08.1945 r. w wyniku kolejnej reorganizacji powołano do życia Powiatowe Oddziały Państwowego Urzędu Repatriacyjnego, a wśród nich i w Ostrowi Mazowieckiej. Przyjęto schemat regionalny, w którym zazwyczaj jeden oddział powiatowy obejmował swoim zasięgiem trzy sąsiednie powiaty. Biuro Powiatowego Oddziału PUR znajdowało się w Ostrowi Mazowieckiej przy ul. Jagiellońskiej 12. Podobna była również struktura w powiatach po drugiej stronie rzeki Bug. W Węgrowie funkcjonował Inspektorat

[1] Dziennik Ustaw RP, 1944, Nr 7, poz. 32, art. 2 (dalej Dz. U. RP).
[2] Dz. U. RP, 1945, Nr 18, poz.101 Dekret z dnia 7 maja 1945 r. o częściowej zmianie dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 7 października 1944 r. o utworzeniu Państwowego Urzędu Repatriacyjnego.
[3] Szerzej [w:] P. Dziurzyński, Osadnictwo rolne na Ziemiach Odzyskanych, Warszawa ,1983 r.
[4] Szerzej [w:] H. Markowski, Wojewódzki Oddział P.U.R. w Katowicach w latach 1945-1951, Katowice 2007.

Rejonowy Osadnictwa PUR. Inspektorat ten powołany został 18 czerwca 1945 r. i podlegał bezpośrednio jako agenda w terenie Oddziałowi Powiatowemu PUR w Mińsku Mazowieckim. Jego biuro znajdowało się w Węgrowie przy ul. T. Kościuszki 67. Inspektorat został zlikwidowany 5 stycznia 1948 roku. Również Inspektorat Rejonowy Osadnictwa PUR w Sokołowie Podlaskim podlegał Oddziałowi Powiatowemu PUR w Mińsku Mazowieckim. Bieżąca działalność oddziałów powiatowych uszczegóławiana była w instrukcjach Zarządu Centralnego PUR, wydanych dwukrotnie, 12 08 1945 r. oraz 6 11 1947 r.[5]. Ostatnia instrukcja zawierała m.in. następujące zadania szczegółowe w dziedzinie osadnictwa:
-ewidencja nieruchomości, przydzielanych PUR dla celów osadnictwa oraz nadzór nad tymi nieruchomościami;
-przydział repatriantom gospodarstw rolnych i nierolniczych;
-organizacja akcji osiedleńczej w porozumieniu z powiatowymi placówkami Rady Społecznej Osadnictwa Spółdzielczo-Parcelacyjnego;
-organizacja transportów przesiedleńczych, nadzór nad ich rozładunkiem i załadunkiem, oraz kursowaniem, oraz komunikowanie się w tych sprawach z innymi placówkami PUR;
-podejmowanie starań o środki transportowe: kolejowe, mechaniczne i konne;
-wydawanie zaświadczeń na przejazdy kolejowe.
Ponadto pracownicy PUR byli zobowiązani byli m.in. do wspomagania i udzielania pomocy prawnej, a więc rozpatrywania wszelkiego rodzaju zażaleń, udzielania porad, pomoc i sporządzanie podań i protokołów mienia itp.
W niniejszym opracowaniu zostały przedstawione tylko te formy działań, które dotyczyły bezpośredniej działalności, realizowanej na szczeblu Punktu Etapowego w Małkini[6].

Działalność Punktu Etapowego (PE) PUR w Małkini.

Do zabezpieczenia technicznego i logistycznego w latach 1945-47 fali repatriacyjnej ze wschodu utworzona została sieć kilkuset punktów etapowych, rozmieszczonych na głównych szlakach przemieszczania się transportów. Jednym z nich był punkt w Małkini. PE PUR w Małkini został powołany do życia 25 września 1945 roku i już w październiku rozpoczął realizować swoje zadania. Mieścił się w centralnym punkcie miejscowości, na posesji Józefa Kowalskiego, przy ulicy Nurskiej 31, bezpośrednio przy stacji kolejowej[7].

siedziba Punktu Etapowego PUR w Małkini, obraz współczesny,
zdjęcie Krzysztof Ościłowski.

[5] Dz.U. PUR nr 7 z dn. 20 listopada 1947, poz. 99, Instrukcja Zarządu centralnego PUR z dnia 6 listopada 1947 r. o organizacji wewnętrznej Powiatowych Oddziałów Urzędu Repatriacyjnego.

[6] Szerzej [w:] K. Ościłowski, Oddział Powiatowy Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Ostrowi Mazowieckiej oraz Punkt Etapowy w Małkini w kształtowaniu powojennej rzeczywistości w latach 1945-1948, Rocznik Ostrowski nr 10 rok 2024, s. 31-79.

[7] Archiwum Państwowe w Warszawie (APW) sygn. akt 72/570/0 oraz PUR, Punkt Etapowy w Małkini, APW, sygn. akt 72/580/0.

Organizacyjnie podlegał Kierownikowi Oddziału Powiatowego PUR w Ostrowi Mazowieckiej. Jednak ze względu na odmienne zadania tych placówek, niezbędnym było także utrzymywanie ścisłych kontaktów placówki małkińskiej z wojewódzkimi agendami PUR w Warszawie. Ponadto punkt etapowy samodzielnie prowadził gospodarkę finansową i dlatego też składał bezpośrednio zapotrzebowania (preliminarze) na pieniądze do Warszawy i samodzielnie się z nich rozliczał. Zaopatrzenie też przychodziło głównie prosto z magazynów z Warszawy. Punkt zaczął funkcjonować w najważniejszym okresie procesów migracyjnych powojennej Polski. Do trwającej wielkiej akcji repatriacyjnej ze wschodu dołączyły masowe ruchy przesiedleńcze z Polski Centralnej na Ziemie Odzyskane oraz nasilenie powrotów do domów z niewoli i przymusowych robót, a także reemigracji. Wpływ na rozwój tej sytuacji miały także decyzje Konferencji Poczdamskiej z przełomu lipca i sierpnia 1945 roku, w wyniku których zagwarantowano: wyłączenie „ziem odzyskanych" z rosyjskiej strefy okupacyjnej, potwierdzono przebieg polskiej granicy zachodniej i północnej oraz zdecydowano o wysiedleniu ludności niemieckiej z terenów przyznanych Polsce. Ponadto wpływ na to przyspieszenie miał fakt zawarcia 16 sierpnia 1945 roku Umowy między Rzeczpospolitą Polską i Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o polsko radzieckiej granicy państwowej[8]. Ten okres historii Polski nazywano czasami również jako „państwa na kołach". Mówiąc bardziej obrazowo: granicę wschodnią codziennie przekraczało wówczas 10 tysięcy osób, rozpoczynając podróż, która trwała od 10 dni do kilku tygodni. Oznaczało to, że po torach bez przerwy ze wschodu przesuwała się armia repatriancka licząca co najmniej 100 tys. ludzi[9].

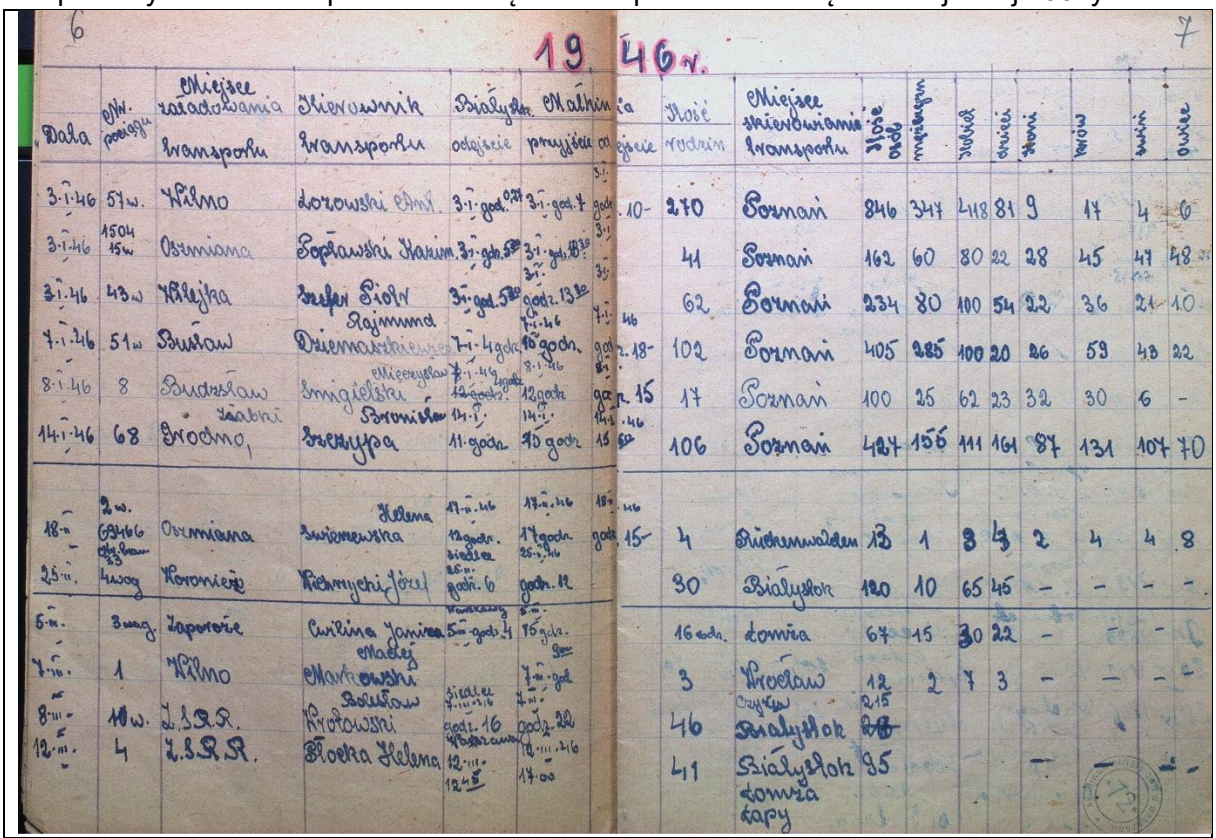

PE Małkinia, wyciąg z Dziennika Ewidencji Transportów z początku 1946 roku z widocznymi trasami ze Wschodu do miejsc przeznaczenia. O tym, który transport był z repatriantami świadczył też przewożony dobytek. Transporty z powracającymi zesłańcami były tylko z ludźmi, dobytku nie miały. APW, sygn. akt 72/580/0.

[8] Dziennik Ustaw R.P. z 1947 r., nr 35, poz.167.

[9] Szerzej [w:] H. Markowski, Wojewódzki Oddział P.U.R. w Katowicach w latach 1945-1951, Katowice 2007, s.32 i następne.

Był to jednak niewielki procent ogółu transportów z ludźmi. Jechali zewsząd, wracali z Zachodu jeńcy wojenni i wywiezieni do pracy przymusowej, wracała do kraju stara emigracja zarobkowa, która w poszukiwaniu pracy wywędrowała kiedyś do Belgii i Francji. Podróżowali w kraju zniszczonym przez wojnę, a więc bez zasobów, w zdewastowanym transporcie kolejowym, a wszystkich należało nakarmić, ogrzać, wyleczyć chorych. Tym m.in. zajmowały się struktury PUR, a przede wszystkim ich części operacyjne, punkty etapowe. Zadaniem punktu etapowego m.in. było: a) udzielanie repatriantom, reemigrantom i przesiedleńcom pomocy noclegowej i wyżywieniowej w czasie transportu oraz w okresie przebywania ich na Punkcie Etapowym, b) udzielanie pomocy lekarskiej, c) udzielanie pomocy doraźnej w naturze i w gotówce, d) ewidencja ruchu repatriantów, reemigrantów i przesiedleńców na Punkcie Etapowym[10]. Na potrzeby małkińskiego punktu wykorzystano i zaadaptowano wspomniane już istniejące zabudowania mieszkalne Józefa Kowalskiego, skład handlowy, a także zaplecze magazynowe w głębi posesji.

Domena publiczna NAC, pobyt na Punkcie Etapowym.

Na pomieszczenia biurowe przeznaczono trzy pokoje w głównym budynku mieszkalnym[11] Dodatkowym atutem, przemawiającym za wyborem tej posesji i istniejących zabudowań była bliskość stacji oraz fakt, że niemal od pierwszych dni po wyzwoleniu w sierpniu 1944 roku, na tej samej posesji prowadziła również działalność charytatywną miejscowa placówka Polskiego Czerwonego Krzyża (PCK). Było niejako naturalne, że nowa struktura państwowa Punkt Etapowy PUR w Małkini przejmując pomieszczenia, niemal z marszu przejęła również dotychczasowe zadania i funkcje PCK, jako że w części tożsame z własnymi. Przejęto także większość sprzętu kuchennego do przygotowywania i wydawania posiłków. Jednak przystosowanie obiektu do realizacji wszystkich zadań PUR wymagało nakładów finansowych i remontów oraz budowy nowych pomieszczeń i urządzeń. Dokonano tego już w trakcie funkcjonowania punktu etapowego w miesiącach zimowych, na przełomie lat 1945/1946. Punkt Etapowy w Małkini nie był na tzw. pierwszej linii frontu i nie przyjmował na siebie jako

[10] Tamże.

[11] APW sygn. akt 72/570/0.

pierwszy ciężaru wjeżdżających bezpośrednio z zagranicy transportów. Należał do tzw. punktów przelotowych. W województwie warszawskim funkcjonowały tylko dwa etapowe punkty przelotowe w Działdowie i w Małkini, natomiast punkty etapowe końcowe usytuowane zostały w rejonie dworców kolejowych Warszawa Zachodnia i Warszawa Wileńska[12]. Zupełnie inna była sytuacja w województwie białostockim, przyjmującym główną falę repatriacyjną z Białorusi i z Litwy. Dlatego też utworzono tam kilkanaście punktów etapowych, rozmieszczonych na punktach granicznych i większych stacjach kolejowych. Punkt Etapowy w Białymstoku miał przygotowane pomieszczenia do przyjęcia 1500 osób, a w okresach szczytu migracyjnego powiększał jeszcze swoją bazę noclegową i socjalną. Trzeba dodać, że na wytyczonych 8 szlaków konwojów repatrianckich z Białorusi, 5 przechodziło przez Białystok w drodze na zachód, kierując się do Katowic, Opola, Poznania, Szczecina czy Świebodzina. Ponadto na 5 szlaków z Litwy, 5 przechodziło przez Białystok, m.in. do Szczecina, Poznania, Katowic, Olsztyna czy Braniewa[13]. Większość z tych transportów przejeżdżała później przez Małkinię, a niektóre nich kierowane były bezpośrednio do małkińskiego Punktu Etapowego na postój i posiłek. Ponadto można było kierować przez Małkinię transporty z południa, z regionu Lubelszczyzny, na północ.

PE w Małkini był nieduży i na początku miał skromne możliwości zakwaterowania. Po remoncie, pomieszczenia socjalne pozwalały zakwaterować około 100-150 ludzi. Było to rozwiązanie nakierowane raczej na pomoc i zakwaterowanie małych grup, powracających z Zachodu oraz chorych, których trzeba było zabrać z przejeżdżających transportów.

Pierwszymi pracownikami i zarazem organizatorami punktu w Małkini byli, Feliks Piątkowski późniejszy zastępca kierownika tej placówki (mąż znanej, wieloletniej małkińskiej nauczycielki Tekli Piątkowskiej) oraz Sosnowska Maria, przymusowo przesiedlona przez Niemców do Małkini w czasie okupacji, która odpowiadała za sprawy biurowe[14].

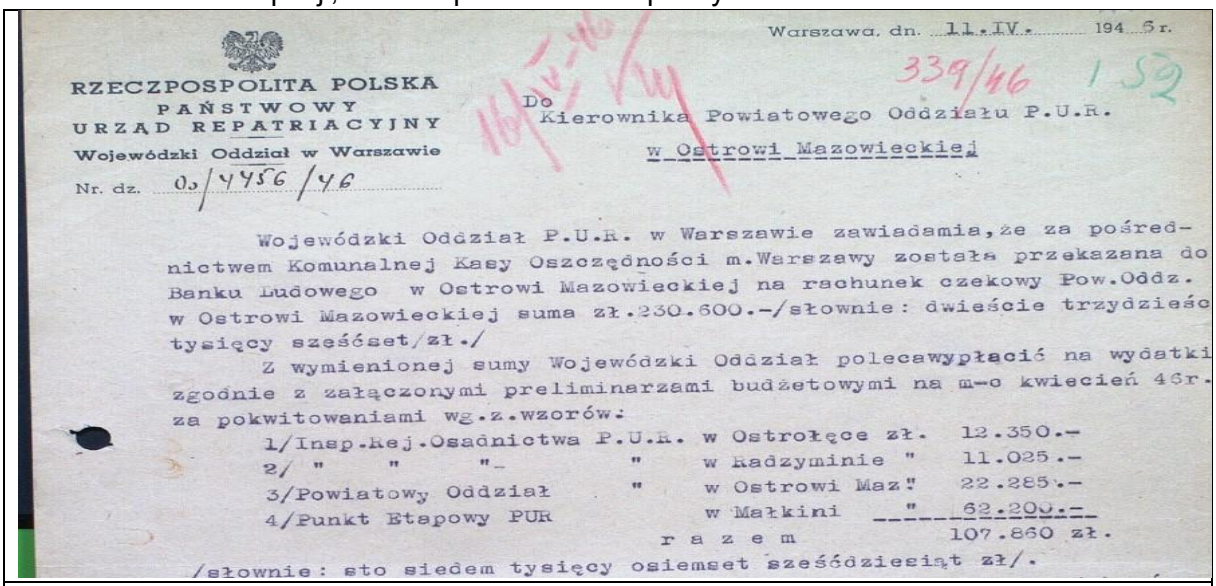

RZECZPOSPOLITA POLSKA
PAŃSTWOWY
URZĄD REPATRIACYJNY
Wojewódzki Oddział w Warszawie
Nr. dz. Oo/4456/46

Warszawa, dn. 11.IV. 1946 r.

339/46 I 52

Do
Kierownika Powiatowego Oddziału P.U.R.
w Ostrowi Mazowieckiej

Wojewódzki Oddział P.U.R. w Warszawie zawiadamia, że za pośrednictwem Komunalnej Kasy Oszczędności m.Warszawy została przekazana do Banku Ludowego w Ostrowi Mazowieckiej na rachunek czekowy Pow.Oddz. w Ostrowi Mazowieckiej suma zł.230.600.-/słownie: dwieście trzydzieści tysięcy sześćset/zł./

Z wymienionej sumy Wojewódzki Oddział poleca wypłacić na wydatki zgodnie z załączonymi preliminarzami budżetowymi na m-c kwiecień 46r. za pokwitowaniami wg.z.wzorów:

1/Insp.Rej.Osadnictwa P.U.R.	w Ostrołęce zł.	12.350.-
2/ " " "	" w Radzyminie "	11.025.-
3/Powiatowy Oddział	" w Ostrowi Maz"	22.285.-
4/Punkt Etapowy PUR	w Małkini "	62.200.-
	r a z e m	107.860 zł.

/słownie: sto siedem tysięcy osiemset sześćdziesiąt zł/.

Skład strukturalny placówek PUR, podległych oddziałowi w Ostrowi oraz przydział środków na działalność operacyjną, APW, sygn. akt 72/570/0.

[12] APW sygn. akt 72/570/0, Jesienią 1945 roku, niemal równocześnie z remontem pomieszczeń Punktu Etapowego w Małkini trwał remont (ocieplanie) pomieszczeń punktów etapowych w Warszawie,6 baraków w rejonie dworca Warszawa Zachodnia (Szczęśliwice) i 4 baraków w rejonie dworca Warszawa Wileńska (Marki). Umowa na wykonanie tych robót stanowiła wzór do sporządzenia umowy na remont pomieszczeń punktu w Małkini.

[13] Szerzej [w:] Arkadiusz. Gawroński, Działalność Wojewódzkiego Oddziału P.U.R. w Białymstoku w Latach 1945-1950, Białystok 2012.

[14] APW sygn. akt 72/570/0

27 września 1945 roku przejęto protokólarnie od PCK budynki oraz sprzęt do przygotowywania i wydawania posiłków: kotły, miski, kubki, talerze, łyżki, dzbanki, lampy naftowe itd. Jednocześnie zaczęto gromadzić sprzęt biurowy i inne wyposażenie. Każdy sposób był dobry. Drobny sprzęt i wyposażenie biura odkupowano od mieszkańców Małkini i okolic[15]. Gromadzono również zapasy żywności i opału na zimę. Kompletowano także obsadę personalną. W listopadzie 1945 roku obsługę punktu stanowiło już 6 osób, a w lutym 1946 roku 10 osób. W listopadzie przybył też kierownik punktu Adam Wilczyński oraz kolejni pracownicy: Choromańska Janina, Cholewińska Helena i Zawistowski Feliks. Największym problemem na tym etapie funkcjonowania punktu był stan bazy socjalnej i noclegowej dla emigrantów, a w zasadzie jej brak. Pomieszczenia magazynowe nie spełniały wymogów do zamieszkania czy przebywania w nich chorych, szczególnie w warunkach zimowych. Brak było podstawowych elementów bazy sanitarnej, umywalni, ubikacji itd. Remontu wymagały również pomieszczenia biurowe oraz kuchnia. Potrzebne były nakłady finansowe, a to z kolei wymagało uregulowania sytuacji prawnej pomieszczeń. Poprzedni użytkownik PCK nie miał tytułu prawnego na wykorzystywanie pomieszczeń, nie płacił również właścicielowi czynszu. Tym samym, nie płacił również czynszu punkt etapowy, dlatego podjęto działania, aby uregulować te sprawy. Kierownik PUR z Ostrowi Stanisław Kochanowski wystąpił do Starostwa Powiatowego o wydanie polecenia Zarządowi Gminnemu w Małkini, aby ten jak najszybciej przydzielił administracyjnie zajmowane pomieszczenia mieszkalne i magazynowe Punktowi Etapowemu w Małkini oraz określił wysokość czynszu. Równocześnie architekt powiatowy inż. Julian Bek sporządził 3 listopada 1945 roku kosztorys planowanych prac remontowo-budowlanych. Na remont i adaptację pomieszczeń ogłoszono przetarg. Organizatorem i wykonawcą tego zadania był oddział w Ostrowi pod nadzorem oddziału wojewódzkiego PUR w Warszawie. Przetarg na ten remont ogłoszono prawdopodobnie tylko na terenie Ostrowi Mazowieckiej, bo stanęło do niego trzech mistrzów sztuki budowlanej z Ostrowi, przedstawiając swoje oferty. Byli to: Ludwik Wagner, Józef Lipiński oraz Aleksander Karpiński. Komisja Przetargowa wybrała ofertę Ludwika Wagnera. Podstawowym kryterium, jak stwierdzono w protokole, była znajomość i zaufanie do poziomu robót tego oferenta. Komisja wyznaczyła też cenę ostateczną zadania w wysokości 105 tys. zł, niższą o kilka tysięcy od proponowanych ofert. Ludwik Wagner zgodził się na te warunki i 15 stycznia podpisano z nim umowę na wykonanie prac w ciągu 30 dni roboczych. W trakcie prac sporządzono dodatkowy kosztorys na 70 tys. zł w celu wyposażenia i dostosowania pomieszczeń użytkowych. Nadzorować prace miał powiatowy architekt budowlany, wspomniany już Julian Bek. Według tego kosztorysu adoptowano pomieszczenia magazynowe na użytkowo- mieszkalne. Postanowiono przygotować izbę chorych z punktem przyjęć, pomieszczenia do pobytu kobiet oraz oddzielnie dla mężczyzn. Postawiono m.in. piece grzewcze, wstawiano okna i drzwi, ocieplono pomieszczenia. Remontowano kuchnię oraz magazyn spożywczy. Zbudowano od podstaw ubikacje, 6 stanowisk (oddzielnie 3 dla kobiet i 3 dla mężczyzn)[16]. Zbudowano też umywalnię. 15 marca 1946 roku protokólarnie stwierdzono, że wykonano wszystkie prace i zakończono proces remontu i adaptacji pomieszczeń Punktu Etapowego w Małkini. Jednocześnie działania podjął Zarząd Gminy w Małkini w celu uregulowania sytuacji prawnej budynków PUR. 23 stycznia 1946 roku Gminna Komisja Mieszkaniowa, na której czele stał Pan Aleksander Putrzyński, zaakceptowała wynajem budynków na potrzeby PUR i wyznaczyła czynsz w wysokości 2500 zł miesięcznie tj. równowartość ceny 250 kg żyta. Jednak jak poinformował władze PUR w Warszawie kierownik powiatowego oddziału z Ostrowi, w dniu 28 stycznia zgłosił się do niego syn Józefa

[15] APW, sygn. akt 72/580/0

[16] W powojennych latach stosowano jeszcze dość powszechnie i oficjalnie określenie „ubikacja" do opisu jakiegoś pomieszczenia np. pokoju czy sali. Dlatego w dokumentach archiwalnych z tego tematu, a dotyczących opisu siedziby PUR w Ostrowi czy np. posterunku milicji w Małkini też znajdujemy takie zapisy. W powyższym tekście wyraz ubikacja użyty jest w znaczeniu dzisiejszym (dopisek autora).

Kowalskiego z informacją, że jego ojciec nie zamierza pobierać czynszu za wynajem pomieszczeń przez PUR. W związku z tym czynszu nie wypłacano i umowy nie spisano. Trzeba dodać, że w trakcie prac remontowych nieprzerwanie funkcjonowała obsługa punktu, przygotowując m.in. posiłki i udzielając pomocy medycznej i sanitarnej przejezdnym repatriantom. Następowało też powiększanie personelu i zmiany na stanowiskach. Nowym kierownikiem punktu w trakcie prac remontowych został Konstanty Kunowski. W styczniu 1946 roku została zatrudniona na stałe w Punkcie Etapowym higienistka Pani Lucyna Moczydłowska. Przybył też etapowy informator Aleksander Michałowski. Jego zadaniem było przebywanie na terenie stacji kolejowej i informowanie przybywających repatriantów o realnych warunkach pomocy w Małkini i miejscu udzielania świadczeń socjalnych. Pracę w kuchni podjęły, Pani Apolonia Kuziak oraz Pani Wanda Długoborska. Przyjęto również dwóch pracowników ochrony, dziennego i nocnego. Stałą opiekę sanitarną i medyczną świadczył dla osób przebywających na punkcie, personel miejscowego ośrodka zdrowia oraz placówki Polskiego Czerwonego Krzyża.

Oprócz pomocy repatriantom z Litwy i z Białorusi Punkt Etapowy w Małkini, przyjmował i pomagał też powracającym m.in. z Niemiec, Szwecji czy Norwegii.

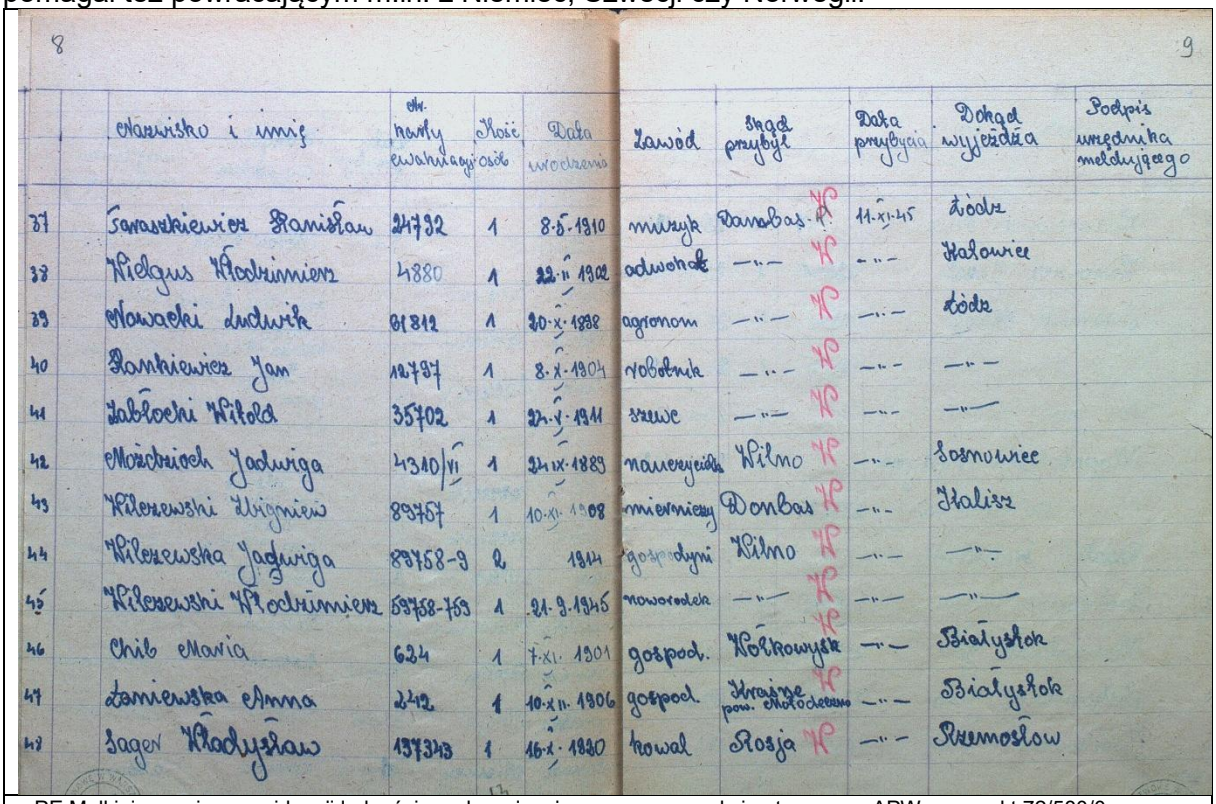

	Nazwisko i imię	Nr. karty ewakuacyjnej	Ilość osób	Data urodzenia	Zawód	Skąd przybył	Data przybycia	Dokąd wyjeżdża	Podpis urzędnika meldującego
37	Sawaszkiewicz Stanisław	24792	1	8.5.1910	murzyn	Donbas	11.XI.45	Łódź	
38	Kielgus Włodzimierz	4880	1	22.II.1902	adwokat	— " —	— " —	Hałowice	
39	Nowacki Ludwik	81812	1	20.X.1888	agronom	— " —	— " —	Łódź	
40	Bankiewicz Jan	12797	1	8.X.1904	robotnik	— " —	— " —	— " —	
41	Jabłocki Witold	35702	1	22.V.1911	szewc	— " —	— " —	— " —	
42	Moszkiech Jadwiga	4310/VI	1	24.IX.1889	nauczycielka	Wilno	— " —	Sosnowiec	
43	Wilczewski Zbigniew	89757	1	10.XI.1908	mierniczy	Donbas	— " —	Kalisz	
44	Wilczewska Jadwiga	89758-9	2	1914	gospodyni	Wilno	— " —	— " —	
45	Wilczewski Włodzimierz	89758-759	1	21.9.1945	noworodek	— " —	— " —	— " —	
46	Chib Maria	624	1	7.XI.1901	gospod.	Kołkowyska	— " —	Białystok	
47	Łanicwska Anna	242	1	10.XII.1906	gospod.	Kraina pow. Włodzimierz	— " —	Białystok	
48	Jagor Władysław	137343	1	16.X.1880	kowal	Rosja	— " —	Przemysłow	

PE Małkinia, wyciąg z ewidencji ludności przebywającej czasowo na punkcie etapowym. APW, sygn. akt 72/580/0.

Karmił również setki deportowanych, powracających z dalekiej Rosji na białostocczyznę. Powracali w nich Polacy deportowani z białostocczyzny w latach 1940-1941 m.in. na Syberię oraz do Kazachstanu czy Ałtajskiego Kraju. Wracając do Polski południowymi szlakami, wjeżdżali do Białegostoku od zachodu. Jak już wspomniano, punkt rozpoczął funkcjonowanie w październiku 1945 roku, jednak początkowo udzielano pomocy głównie osobom pojedynczym i małym grupom podróżujących. Podstawą do udzielenia pomocy była karta ewakuacyjna lub zaświadczenie przesiedleńcze. Zdarzały się jednak przypadki, że nie wszyscy mieli takie dokumenty, a posiadali natomiast inne: Arbeitskartę lub Arbeitsbuh czy np. tylko książeczkę wojskową. W takich przypadkach przeprowadzano krótkie postępowanie administracyjne i wydawano dokumenty opatrzone znakami PUR. Podstawowym rodzajem pomocy było wydawanie gorących posiłków, zupy i kawy oraz chleba. Zorganizowanie jednak systemu przygotowywania i wydawania posiłków w tamtym okresie i do tego w krótkim czasie nie było proste. Panował powszechny niedobór żywności, a ceny czarnorynkowe szybowały w

górę. Problemem był np. zakup ziemniaków i mąki. Na początku skupowano ziemniaki po kilkadziesiąt czy kilkaset kg od okolicznych rolników. Wspomagał też w tym zakresie Zarząd Gminy w Małkini, szczególnie w okresie wiosennym i tzw. przednówku, kiedy zapasy zgromadzone na zimę się skończyły. Dostarczane wówczas prawie codziennie skromne ilości (50-100 kg) ziemniaków były na bieżąco kierowane na kuchnię w celu przygotowania zupy. Inne produkty żywnościowe przeważnie dostarczano koleją w większych ilościach z magazynów centralnych PUR, usytuowanych w rejonie dworca Warszawa Zachodnia. Dostawy te były odnotowywane w książkach materiałowych punku etapowego ze wpisem, z jakiego źródła pochodziły[17]. Dostarczano w zamkniętych pojemnikach (beczkach) tłuszcze, śledzie, kasze, mąkę, mleko w proszku, kawę, a nawet cukierki dla dzieci repatriantów. Na podkreślenie zasługuje fakt, że znaczna część tych produktów pochodziła od coraz popularniejszej „cioci UNRRY". Środki żywnościowe i inne produkty Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy (UNRRA) stanowiły wówczas jedno z głównych źródeł zaopatrzenia w żywność punktów etapowych. Dzięki tej „cioci" trafiały do Polski też nowe sposoby żywieniowe. Jedną z nowości na rynku spożywczym i w jadłospisach były wówczas zupy z proszku. Kilkaset kilo tych zup z UNRRY otrzymał też Punkt Etapowy w Małkini. Ten produkt, obok ziemniaków, stanowił główny składnik zup, i pozwalał na szybkie przygotowanie posiłku w dniach największego zapotrzebowania na gorący posiłek. Analiza wydawania produktów na kuchnię i analiza ruchu oraz nasilenia przybywania transportów kolejowych na stację Małkinia jest zgodna w wynikach. W dniach, kiedy na stację przyjeżdżały duże, kilkusetosobowe transporty, to wydawanie produktów na kuchnię zwiększało się kilka, a nawet kilkunastokrotnie. W czasie jednego z takich okresów nasileń ruchu transportów w dniach 11-15 kwietnia 1946 roku zużywano dziennie 128-176 kg ziemniaków i 12-16 kg zupy w proszku. Natomiast kiedy nie odnotowywano transportów lub były to niewielkie grupy, to dzienne spożycie wynosiło 3-10 kg ziemniaków i 0,3-0,5 kg zupy w proszku. Nauczona doświadczeniem, minionej zimy i wiosny, obsługa punktu etapowego poczyniła starania jesienią 1946 roku, aby się dobrze zaopatrzyć w ziemniaki na nadchodzącą zimę. Złożone zamówienie zrealizowała Powiatowa Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa z Ostrowi Mazowieckiej dostarczając do Małkini 7500 kg ziemniaków[18]. Niestety, w kolejnych miesiącach zapadły decyzje o likwidacji punktu etapowego i ziemniaki stały się niepotrzebne. Zaopatrywanie w żywność potrzebujących było ważnym, ale nie jedynym zadaniem punktu etapowego. Po przystosowaniu pomieszczeń socjalnych możliwe było udzielanie również noclegu i ambulatoryjnej pomocy medycznej. W tym celu skonstruowano w pomieszczeniach, damskim i męskim (w schroniskach) specjalne, drewniane prycze umożliwiające nocleg. W ambulatorium dysponowano podstawowymi środkami medycznymi w celu udzielania doraźnej pomocy. Na stałe dyżurowała w nim wspomniana już higienistka, a pomocy lekarskiej udzielali w nagłych przypadkach miejscowi lekarze. W ograniczonym zakresie i w szczególnych sytuacjach udzielano również doraźnej pomocy finansowej. Jak wynika z miesięcznych preliminarzy i sprawozdań finansowych punktu, przyznawano zapomogi w wysokości 100-200, czasami 300, a wyjątkowo 500 zł. Przyznawano je głównie tym osobom, które przebywały na punkcie kilka dni lub przyjeżdżały na stację w Małkini indywidualnie, kończąc długą podróż do domów, ale nie tylko. Przykładem jest przedstawiona na załączonych skanach dokumentów procedura przyznanej zapomogi w wysokości 300 zł powracającej z deportacji, z dalekiego Ałtaju 30-letniej wdowie z czwórką dzieci Annie Milewskiej. Piąte jej dziecko umarło w wagonie w czasie drogi powrotnej. Napisała w uzasadnieniu prawie wszystko o sobie w jednym zdaniu: „jestem biedną i umarło mi dziecko". Powracająca zaś z obozu koncentracyjnego Mauthausen 18-letnia więźniarka otrzymała 200 zł doraźnej zapomogi na dalsze koszty podróży do domu. Takich kobiet na małkińskiej stacji i podobnych sytuacji w transportach było setki.

[17] APW, sygn.72/580/0, Księga magazynowa 1946 Punktu Etapowego PUR w Małkini.
[18] Tamże.

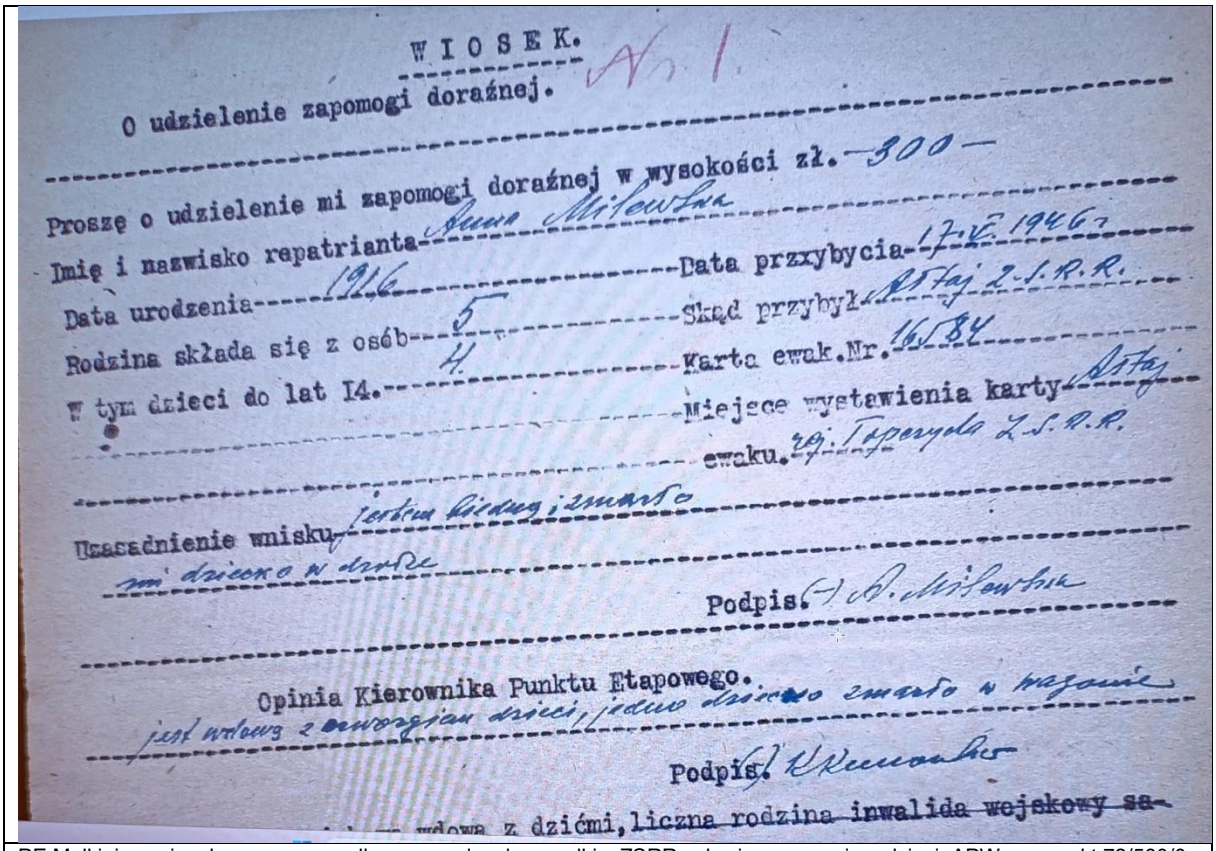

WNIOSEK.

O udzielenie zapomogi doraźnej.

Proszę o udzielenie mi zapomogi doraźnej w wysokości zł. 300—

Imię i nazwisko repatrianta Anna Misiewicz

Data urodzenia 1916 Data przybycia 17.V.1946

Rodzina składa się z osób 5 Skąd przybył Astaj Z.S.R.R.

W tym dzieci do lat 14. 4. Karta ewak. Nr. 1684

Miejsce wystawienia karty Astaj

ewaku. Tajmyrda Z.S.R.R.

Uzasadnienie wniosku jestem wdową, zmarło mi dziecko w drodze

Podpis. (-) A. Misiewicz

Opinia Kierownika Punktu Etapowego.

jest wdową z czworgiem dzieci, jedno dziecko zmarło w drodze

Podpis. (-) Kierownik

wdowa z dziećmi, liczna rodzina inwalida wojskowy sa-

PE Małkinia, wniosek o zapomogę dla powracającej ze zsyłki z ZSRR wdowie z czworgiem dzieci, APW, sygn. akt 72/580/0.

Były to zapomogi symboliczne, bo kg masła kosztował wówczas 220-240 zł, a kg rąbanki 150-200zł, jednak w sytuacjach skrajnych pożądane, bo przedłużające szanse na dalszą wegetację. Trzeba też podkreślić, że przyznawanie zapomóg było dość skomplikowane i wymagało kolegialnego podejmowania decyzji łącznie z akceptacją przedstawiciela Zarządu Gminy, a najczęściej jej wójta. Ilość zapomóg udzielanych w poszczególnych miesiącach zależała od natężenia ruchu i zgłaszanych potrzeb. W grudniu 1945 udzielono 4 zapomogi po 100 zł każda, dwóm repatriantom i dwóm powracającym zesłańcom z głębi Rosji. Natomiast w styczniu 1946 udzielono aż 30 osobom takich zapomóg. Wśród nich było m.in. 2 zdemobilizowanych żołnierzy, 6 osób powracających z Niemiec oraz repatrianci z Litwy i z Białorusi, a także powracający zesłańcy z dalekiej Rosji[19]. Wracając do specyfiki pracy punktu etapowego, należy zaznaczyć istotną rolę, jaką odgrywał w procesie organizowania pomocy przejeżdżającym etapowy informator. Był to pracownik operacyjny punktu, odpowiedzialny za przekazywanie wszystkich informacji podróżującym i doprowadzanie ich do miejsc udzielania pomocy. Podczas pracy na stacji kolejowej nie zajmował się tylko zorganizowanymi grupami, ale i indywidualnymi osobami, podróżującymi normalną komunikacją. Dla wszystkich grup podróżujących był wprost niezbędny. Jego miejsce pracy było na peronach. Był on widoczny i rozpoznawalny, ponieważ nosił na ramieniu białoczerwoną opaskę. Znał rozkład jazdy pociągów normalnych oraz przewidywany termin przyjazdu transportów z repatriantami i czas przebywania ich w rejonie stacji. Wiedział również jaka pomoc jest przygotowywana dla konkretnego transportu oraz możliwości udzielania tej pomocy w konkretnym dniu. Po przybyciu pociągu informował kierownika transportu o rodzaju możliwej do uzyskania pomocy oraz wskazywał miejsca i drogi dojścia do miejsc sanitarnych czy wydawania posiłków. Transporty tzw. przelotowe korzystały z pomocy w czasie kilkugodzinnych postojów, natomiast mniejsze grupy i indywidualne osoby powracające do rodzinnych domów lub z nich

[19] APW, sygn.72/580/0, Książka Kasowa za rok1945/46 Punktu Etapowego PUR w Małkini.

wyruszające, korzystały również z pomieszczeń (schronisk) punktu, gdzie można było przenocować, skorzystać z sanitariatów i otrzymać posiłek. Było to istotne w głównej mierze dla przybywających z zachodu i podróżujących po kraju na własną rękę. Każda osoba, przybywająca do siedziby PUR i korzystająca z pomocy była rejestrowana. Rejestrowano osoby od 16 roku życia. Dzieci do 16 roku życia wykazywane były ilościowo jako podróżujące przy osobie starszej. Jednak podróżująca samotnie osoba przed 16 rokiem życia, była rejestrowana jak dorosły, Często bywało tak, że dana osoba była kilkakrotnie rejestrowana na kolejnych punktach etapowych w miarę upływu podróży. W ewidencji zapisywano: imię i nazwisko, nr i nazwę dokumentu tożsamości, ilość osób razem podróżujących, zawód, miejsce poprzedniego pobytu, datę przybycia na punkt etapowy, miejsce docelowe podróży oraz datę odjazdu z punktu. W ewidencji indywidualnej małkińskiego punktu są też dane o grupach mężczyzn z określeniem miejsca wyjazdu Szczecin. W tym czasie w Szczecinie funkcjonował graniczny punkt etapowy, morski. Przez ten punkt przechodzili m.in. przybywający statkami do Szczecina zdemobilizowani żołnierze polscy z Włoch i z Anglii.

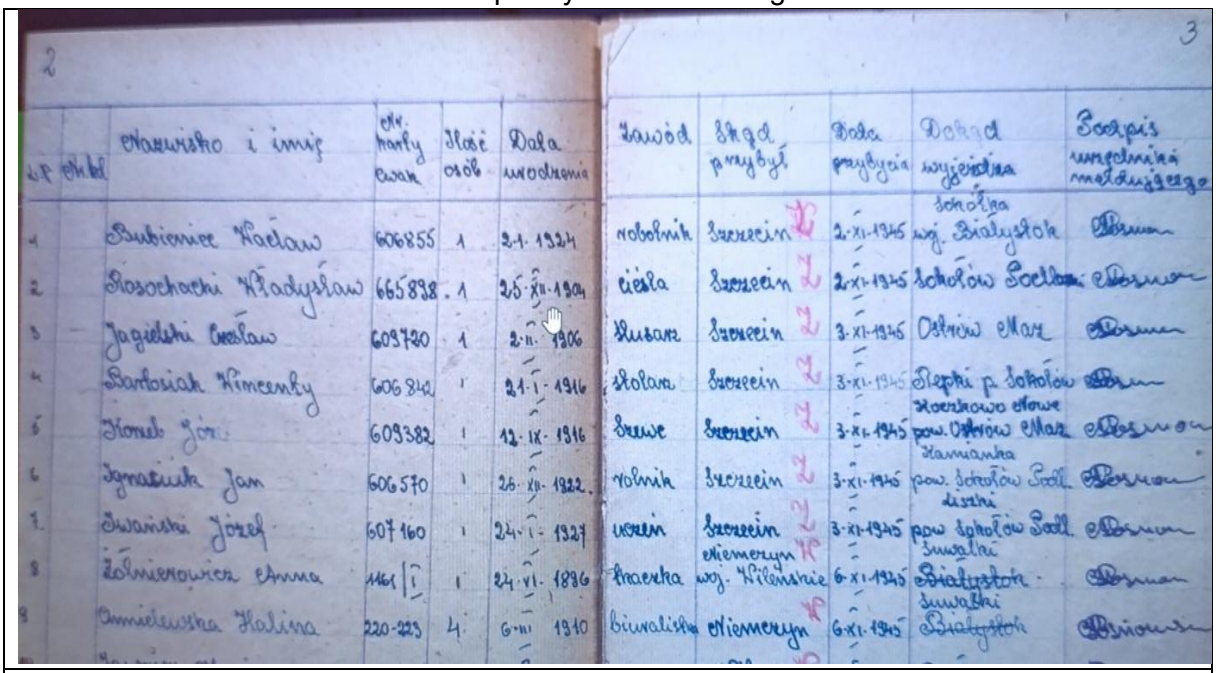

L.p.	Nazwisko i imię	Ew. karty ewak.	Ilość osób	Data urodzenia	Zawód	Skąd przybył	Data przybycia	Dokąd wyjechał	Podpis urzędnika meldującego
1	Bubienice Kacław	606855	1	2.1.1924	robotnik	Szczecin	2.XI.1945	Sokołów woj. Białystok	
2	Siosochacki Władysław	665898	1	25.XII.1904	ciesla	Szczecin	2.XI.1945	Sokołów Sokołów	
3	Jagielski Czesław	609730	1	2.II.1906	ślusarz	Szczecin	3.XI.1945	Ostrów Maz.	
4	Bartosiak Klemensky	606842	1	21.I.1916	szolarz	Szczecin	3.XI.1945	Sleptki p. Sokołów	
5	Konek Jan	609382	1	12.IX.1916	drwal	Szczecin	3.XI.1945	Koziarowo stowe pow. Ostrów Maz.	
6	Ignatiuk Jan	606570	1	26.XII.1922	rolnik	Szczecin	3.XI.1945	Kamianka pow. Sokołów Podl.	
7	Iwanski Józef	607160	1	24.I.1927	rolnik	Szczecin	3.XI.1945	dzierz pow. Sokołów Podl.	
8	Żołnierowicz Emma	1161/1	1	24.XI.1886	krawcowa	emerytka woj. Wileńskie	6.XI.1945	Suwałki Białystok	
9	Smielewska Halina	220-223	4	6.III.1910	bibliotekarka	emerytka	6.XI.1945	Suwałki Białystok	

PE Małkinia, wyciąg z ksiąg ewidencji powracający z Zachodu z Morskiego PE w rejon Małkini, APW, sygn. akt 72/580/0.

Podróżowali oni tak jak większość z zachodu, na własną rękę, od punktu etapowego do następnego punktu etapowego. Od listopada 1945 roku Punkt Etapowy Małkinia rozpoczął regularną obsługę transportów kolejowych z Białorusi i z Litwy. W zasadzie każdego dnia przybywały wówczas od strony Białegostoku mniej lub bardziej liczne transporty repatriantów. Zgodnie z obowiązującymi wytycznymi i zasadami, każdy transport przed wyruszeniem w głąb kraju z granicznych punktów etapowych zaopatrywany był w żywność oraz paszę dla zwierząt na przewidywany czas podróży. Jednak zdarzały się odstępstwa i często trzeba było przygotować i wydać posiłek dodatkowo. Transporty były różnej wielkości i liczyły od kilku wagonów, doczepianych do różnych składów pociągów i wiozących kilkanaście osób do kilkudziesięciu wagonów i kilkuset ludzi, podróżujących w oddzielnych transportach. Część z nich była formowana na Litwie i Białorusi (Wilno, Grodno, Nowe Święcany czy Oszmiana) i przejeżdżała przez Białystok a później Małkinię w niezmienionym składzie, a część była przeformowywana np. na stacjach w Hajnówce czy Sokółce i do Małkini przybywała już w nowo sformowanym transporcie. Zdarzało się też, że również i w Małkini rozformowywano dotychczasowe składy i formowano nowe transporty, wysyłając mniejsze grupy w różnych

kierunkach[20]. Każdy transport repatriantów miał wyznaczonego kierownika transportu, odpowiadającego za sprawy organizacyjne i posiadającego komplet dokumentów przewozowych. Największym z odnotowanych transportów z Litwy i z Białorusi, przejeżdżającym przez Małkinię był transport z Wilna do Poznania w dniu 3 stycznia 1946 roku. Transport liczył 57 wagonów i przewoził 270 rodzin liczących 846 osób[21]. Tego samego dnia przez Małkinię przejechały jeszcze dwa transporty z Oszmiany i z Wilejki, przewożąc kolejne 103 rodziny, też do Poznania. Czas pobytu tych transportów na stacji w Małkini wynosił około 3 godzin. Wystarczyło to do wydania gorącej zupy i załatwienia podstawowych potrzeb sanitarnych. Potwierdzeniem, że członkowie tych transportów korzystali z pomocy punktu etapowego, był fakt zarejestrowania ich w księgach meldunkowych. Transporty z Litwy i z Białorusi charakteryzowały się również tym, że wieziono ze sobą tzw. inwentarz żywy (konie, krowy, świnie i owce). Zupełnie inna sytuacja występowała z transportami powracających zesłańców z głębi Rosji. Były to transporty tylko z ludźmi. Tego typu transporty najbardziej widoczne były na stacji małkińskiej w drugiej połowie marca oraz w kwietniu, maju i w czerwcu 1946 roku. Nastąpił wówczas wzrost liczby transportów z Krasnojarska, Uliańska, Irkucka, Omska czy Ałtajskiego Kraju. Cechą charakterystyczną tych transportów było również i to, że ich punktem docelowym był Białystok, a do Małkini przyjeżdżały z zachodu lub z południa, czyli z kierunku Warszawy lub Siedlec. Było to spowodowane tym, że wszystkie transporty z dalekich regionów Rosji przekraczały granicę Polski przejściami na terenie województwa lubelskiego i dopiero tam kierowano je na poszczególne kierunki. Kolejną cechą tych transportów było również i to, że znajdowało się w nich bardzo mało mężczyzn. W tych transportach przybywali mieszkańcy i sąsiedzi niemal zza miedzy, deportowani w latach 1939-1941 do dalekiej Rosji, z terenów, które znalazły się pod okupacją rosyjską.

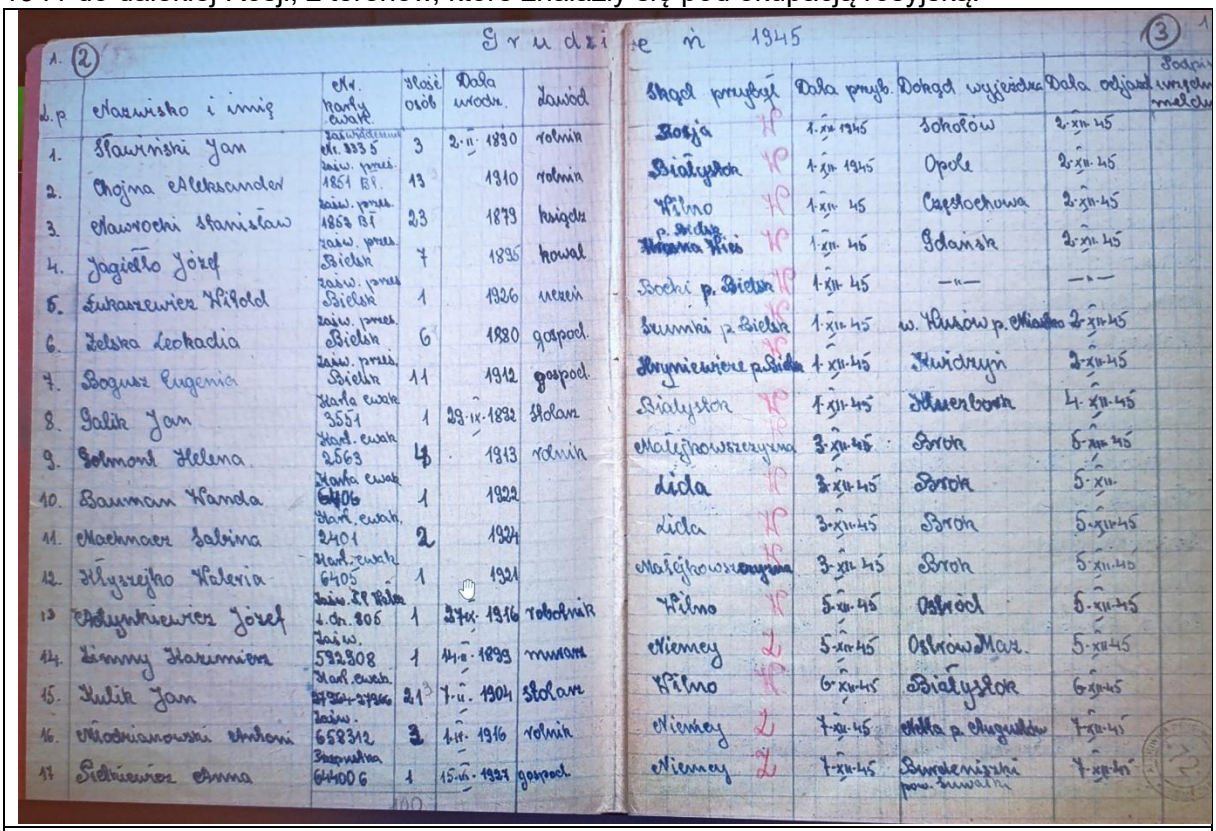

PE Małkinia, wyciąg z ewidencji ludności przebywającej czasowo na punkcie etapowym. APW, sygn. akt 72/580/0.

[20] APW, sygn.72/580/0, Książka meldunkowa transportów 1945/46 Punktu Etapowego PUR, Odział w Ostrowi Mazowieckiej.

[21] Tamże.

Byli to mieszkańcy nie tylko Białegostoku, ale i Łomży, a także części powiatu ostrowskiego, ostrołęckiego, Czyżewa czy Zaręb Kościelnych. Jesienią 1946 roku wielka akcja przemieszczeń ludności ze wschodu powoli traciła swój impet, co widoczne było również i na stacji kolejowej w Małkini, m.in. poprzez coraz mniejszą liczbę transportów z repatriantami. Skutkiem tego zmniejszono również w tym okresie stan etatowy tego punktu. Na przełomie 1946/47 roku wynosił on już tylko 4 osoby. Ostatnim kierownikiem punktu była Halina Seroczyńska. Ponadto pracowali na tym punkcie do końca jego funkcjonowania: Zofia Kapustówna jako referendarz oraz Apolonia Kuziak i Feliks Zawistowski. Zmieniająca się sytuacja, a przede wszystkim widoczna intensyfikacja procesu przesiedleń ludności polskiej z terenów tzw. Polski Centralnej na tereny odzyskane wymusiło też zmiany struktur PUR. Jedną z decyzji było zmniejszenie liczby punktów etapowych, szczególnie na wschodniej ścianie Polski. Oceniono, że do zabezpieczenia dalszego procesu przemieszczeń ludności należy pozostawić jedynie 50 takich punktów etapowych z liczby blisko 300 działających w okresach największego nasilenia przewozów[22]. Wśród przeznaczonych do likwidacji znalazł się również Punkt Etapowy Małkinia. Postępowanie likwidacyjne zbędnych struktur prowadziły oddziały wojewódzkie PUR za pośrednictwem wyznaczonych likwidatorów i ścisłe według opracowanych i opublikowanych wytycznych w tej sprawie. Według planów reorganizacyjnych Punkt Etapowy w Małkini miał funkcjonować do końca lutego 1947 roku. Rozwiązywano umowy o pracę z miesięcznym okresem wypowiedzenia sygnowane przez Kierownika Oddziału Wojewódzkiego. Ostatnie wypowiedzenia wpłynęły do punktu etapowego 30 stycznia 1946 roku[23]. Zarządzenie o całkowitej likwidacji punktu wydał 24 lutego Zarząd Centralny PUR w Łodzi. Do jego likwidacji powołana została komisja na czele z wyznaczonym likwidatorem Stanisławem Banachem, inspektorem Wojewódzkiego Oddziału PUR w Warszawie[24]. Skład komisji uzupełniali jako świadkowie: referendarz punktów etapowych Oddziału Wojewódzkiego PUR w Warszawie Antoni Patrzykąt oraz naczelnik powiatowego oddziału PUR w Ostrowi, Stanisław Kochanowski. 28 lutego 1947 roku komisja przejęła wszystkie dokumenty, stan kasy, a także zmagazynowane środki żywności, środki medyczne, opał oraz sprzęt i wyposażenie. Z tych czynności sporządzono szczegółowy raport. Następnego dnia wszystkie zmagazynowane artykuły i towary żywnościowe, a także inne środki magazynowe oraz sprzęt zostały załadowane na specjalny wagon kolejowy i pod nadzorem konwojenta zostały przewiezione do magazynów PUR w Warszawie. Część wyposażenia wykorzystano do doposażenia biura w Ostrowi. Jednak nie wszystko przebiegało bez uwag czy problemów. W czasie likwidacji punktu stwierdzono, że przechowywane w piwnicy ziemniaki w ilości 5187 kg są przemarznięte i nie nadają się do spożycia przez ludzi. Po naradzie z kolejnymi przedstawicielami PUR z Warszawy postanowiono odsprzedać je na miejscu za najwyższą z oferowanych cen w Małkini. Trochę trudniejszy był natomiast problem, zainstalowanych i pobudowanych na posesji Józefa Kowalskiego za pieniądze PUR, budynków i urządzeń. Część z nich postanowiono rozebrać, aby pozyskać budulec. Szczególnie chodziło tu o sanitariaty. Nie wyraził na to zgody jednak wspomniany właściciel posesji, zgłaszając swój sprzeciw na piśmie. Motywował to tym, że PUR nie płacił mu należnego czynszu, którego zaległa kwota wynosi 45000zł. W ramach rozliczenia proponował, aby zostawić na jego posesji pobudowane m.in. sanitariaty i w ten sposób rozliczyć wzajemne roszczenia. Demontażu nie dokonano, a 1 marca po sporządzeniu dodatkowego protokołu, zdano klucze Józefowi

[22] Według stanu na 31 sierpnia 1945 roku PUR posiadał 259 punktów etapowych o łącznej pojemności 141 221 osób, [w:] S. Ciesielski, Przesiedlenie ludności polskiej z Kresów Wschodnich do Polski 1944-1947, Instytut Historii PAN, Warszawa 1999.

[23] APW, sygn.72/580/0, Dziennik Podawczy Punktu Etapowego PUR, Oddział Powiatowy w Ostrowi Mazowieckiej.

[24] AAN, sygn. 2/200/13/XV/568, Protokół likwidacji Punktu Etapowego w Małkini.

Kowalskiemu od 3 pomieszczeń biurowych w murowanym budynku mieszkalnym, pomieszczeń w budynku drewnianym, gdzie była kuchnia i magazyny oraz od pomieszczeń przeznaczonych na pobyt dzienno-nocny, tzn. schronisk dla kobiet i mężczyzn oraz izby chorych. Poinformowano go również pisemnie, że podniesiony przez niego problem roszczeń i proponowany sposób rozliczenia zostanie przesłany do władz centralnych PUR celem ostatecznego rozstrzygnięcia. W dokumentach końcowych zaznaczono, że umowa dzierżawy najmu pomieszczeń nie była spisywana. W kolejnych miesiącach sprawa został polubownie rozwiązana i można było definitywnie zamknąć temat. Ostatnim aktem dotyczącym Punktu Etapowego w Małkini był oficjalny wniosek Komisji Likwidacyjnej z dnia 15 maja 1947 roku do władz centralnych o uznaniu, że postępowanie likwidacyjne przeprowadzono prawidłowo i zakończono, a placówka w Małkini nie istnieje[25]. Tego samego dnia wydano postanowienie zgodne z treścią wniosku. Akta Punktu Etapowego w Małkini zdeponowane zostały w Oddziale Wojewódzkim P.U.R. w Warszawie przy ul. Mokotowskiej 5.

Zakończenie:

Licząca 10 osób obsługa PE w Małkini musiała w czasie największego natężenia ruchu stanowić zgrany zespół, aby sprostać stawianym przed nimi zadaniami[26]. Dla porównania, w tym samym czasie obsługa Punktu Etapowego w Białymstoku liczyła 60 osób, obsługując dziennie tysiące podróżujących[27]. Ukazuje to z jednej strony skalę problemu, a z drugiej uzasadnia, że nie dało się przeprowadzić tak poważnej operacji bez sieci małych, operacyjnych punktów etapowych, do których należał też punkt małkiński. Na podkreślenie zasługuje też to, że pracownicy tego punktu nie byli osamotnieni w środowisku małkińskim. Wspierali ich kolejarze, pracownicy PCK, a przede wszystkim władze gminy na czele z jej wójtem Teofilem Jabłonką.

Bibliografia:

I. Materiały archiwalne oraz źródła archiwalne, drukowane, dostępne w Internecie:
-Archiwum Akt Nowych (AAN), sygn. 2/200/13/XV/568.
-Archiwum Państwowe w Warszawie (APW) sygn. akt 72/580/0 i 72/570/0
-Dzienniki Ustaw RP, 1944, nr 7, poz. 32, 1945, nr 3, poz.13 oraz nr 18, poz.101, 1947, nr 35, poz.167, 1949, nr 4, poz. 22.
-Dzienniki Urzędowe P.U.R. z lat 1947-1948, (CBN POLONA).
-Dzienniki Urzędowe M.Z.O. z lat 1946-1948, (CBN POLONA).
-Dzienniki Urzędowe M.A.P. z lat 1947-1948, (CBN POLONA).
II Opracowania:
-Banasiak Stefan, Działalność osadnicza Państwowego Urzędu Repatriacyjnego na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945-1947, Instytut Zachodni, Poznań 1963.
-Dziurzyński Patrycy, Osadnictwo rolne na Ziemiach Odzyskanych, Warszawa 1983.
-Ciesielski Stanisław, Przesiedlenie ludności polskiej z Kresów Wschodnich do Polski 1944-1947, Instytut Historii PAN, Warszawa 1999.
-Gawroński Arkadiusz, Działalność Wojewódzkiego Oddziału P.U.R. w Białymstoku w Latach 1945-1950, Białystok 2012.
-Markowski Henryk, Wojewódzki Oddział P.U.R. w Katowicach w latach 1945-1951, Katowice 2007.

[25] AAN, sygn. 2/200/13/XV/568

[26] W lutym 1946 roku pracownikami punktu oprócz wymienionych w powyższym opracowaniu byli również: Jadwiga Kunowska, Janina Choromańska, Stanisław Waracki. Natomiast prace zlecone najczęściej wykonywali: Władysław Kuziak, Mieczysław Deluga, Stanisław Zawistowski, Zyśk Adam, Zyśk Jan oraz Zyśk Wojciech, APW. Sygn. akt, 72/570/0 i 72/580/0

[27] A. Gawroński, Działalność Wojewódzkiego Oddziału P.U.R. w Białymstoku w Latach 1945-1950. Białystok 2012.

-K. Ościłowski, Oddział Powiatowy Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Ostrowi Mazowieckiej oraz Punkt Etapowy w Małkini w kształtowaniu powojennej rzeczywistości w latach 1945-1948,[w:] Rocznik Ostrowski nr 10. Rok 2024, s. 31-79
-Słabek Henryk, Zagospodarowanie Ziem Odzyskanych, Sprawozdanie Ministerstwa Ziem Odzyskanych, [w:] Dzieje Najnowsze, rocznik VI 1974, 2.

Ilustracja wyróżniająca artykuł.
„Wagon 1945”: symbol repatriacji i przesiedleń powojennej historii Polski (wagon towarowy typu Dresden, rok produkcji 1925, odrestaurowany, miejsce ekspozycji stałej, Olsztyn, Park Centralny). Zdjęcie Krzysztof Ościłowski;